

מכות יח

משה שווערד

1. ספר החינוך - מצוה סט

שלא לקלל הדינים, שנאמר (כב כז) אלהים לא תקלל ופרושו לדינים, כמו (שם ח.) אשר ירשיעון אלהים. והוציאו הכתוב בלשון אלהים, כדי שיהא נכלל עם הלאו הזה לאו אחר, והוא לאו דברכת השם, כמו שאמרו זכרונם לברכה במכילתא ובספרי, אזהרה לברכת השם מדכתיב אלהים לא תקלל. ומה שכתוב במקום אחר (ויקרא כד טז) ונוקב שם יי מות יומת, זהו הענש. אבל האזהרה היא מכאן, כי לא יספיק לנו אזכרת הענש במצוה בלי אזהרה וזהו שאמרו רבותינו (סנהדרין נד, א) תמיד ענש שמענו, אזהרה מגין. והענין הוא מפני כן שאם לא תבא לנו בדבר מניעת האל במשמע שיהיה רשות ביד כל הרוצה לקבל הענש ולא יחוש לצער ולעבר על המצוה ולא יבא בזה כנגד חפץ השם ומצותו, ויחזר דבר המצוה כעין מקח וממכר, כלומר הרוצה לעשות דבר פלוני יתן כך וכך ויעשהו או יתן שכמו לסבל כך ויעשהו, ואין הכוונה על המצות בכך אלא שהאל לטובתינו מנענו בדברים והודיענו במקצתן הענש המגיע לנו מיד, מלבד העברת רצונו שהיא קשה מן הכל. וזהו אמרם זכרונם לברכה (יומא פא, א) בכל מקום לא ענש אלא אם כן הזהיר, כלומר לא יודיע האל הענש הבא לנו על העברת המצוה אלא אם כן הודיענו תחלה שרצונו הוא שלא נעשה אותו הדבר שהענש בא עליו:

2. מגיד משנה על הלכות מאכלות אסורות פרק ב הלכה א

מכלל שנאמר וכל בהמה וכו'. בבא זו מפורשת בספרא בביאור. ודע שאין לתמוה על מה שאמרו שלא מיני בהמה וחיה טמאין בא ק"ו מחזיר שפן וארנבת ממ"ש אין מזהירין מדין ק"ו לפי שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בביאור וכיון שכן אפשר ללאו שלהן לבא מק"ו:

3. ערוך לנר מסכת מכות דף יז עמוד ב

בגמרא וכי מזהירין מן הדין. לכאורה קשה לפי מה שכתב הרב המגיד בפ"י דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' מאכא"ס ה"א) דהיכי דאיכא עשה עם ק"ו מזהירין מן הדין, ע"ש שכתב שכן הוא בספרא בפ"י, וא"כ הכא דאיכא בכל א' עשה כמש"כ רש"י לעיל שפיר מזהירין מן הדין, וא"כ מאי פריך הכא. שוב מצאתי שגם בשער המלך שם הקשה כן והניח בקושיא: והיה נלענ"ד ליישב ע"פ מש"כ שם המשנה למלך, וז"ל...

4. שערים מצויינים בהלכה

ובמשל"מ הביא מדברי הרמב"ם (שרש יד) בהא דלא ענש הכתוב אא"כ הוזהיר, דכשהעונש מפורש, יכולים להוציא האזהרה מן הדין, ואין זה סותר אומרים אין מזהירין מן הדין, כיון שהעונש מפורש, ועי"ש שהבין בדעת המ"מ דאפילו בעשה גרידא מזהירין. אבל הרמב"ן (שרש ב ד"ה וראיתי, ער. דפוס פונקל) כתב על דברי הרמב"ם, שזה כולו טעות, דבמקומות רבים בגמ' אמרו אין מזהירין מן הדין, אפי' היה העונש מבואר מפורש לא יוציא לו אזהרה מן הדין היינו מקל וחומר, וכן אמרו בגמ' לעיל (ה:) בת אביו ובת אמו מנין כו' עונש שמענו אזהרה מגין, ומבואר דאין מזהירין מן הדין אפי' אחר שמצאנו העונש וכו' נע"ש במגילת אסתר	ובמרגניתא טבא. ועי' בערוך לנר שהקשה על המ"מ, דהרי הכא איכא בכל אחר עשה שפיר מזהירין מן הדין, וא"כ מאי פריך בגמ', והביא שהשער המלך (שם ד"ה ועוד) הקשה כן, שהרי כאן איסורו מבואר מן התורה ומזהירין שהרי כתיב (ראה יב-ו) "והבאתם שמה עולותיכם ותרומת ידכם ואכלתם שם לפני ה' אלקיכם", ונשאר בצ"ע. וכן במנ"ח (מצוה תמה) הביא דבשעה"מ הקשה כן, אלא שכתב דהעשה הוא (שם-יח) "כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו". ועי' בשיח יצחק דמהלשון "לפני ה'" מוכח שמחויב לאכול תוך העזרה, ולא הייתי מפרש עשה שאסור לאכול חוץ לחומה, ולכן מוכרח הקרא לפרש "לא תוכל לאכול בשעריך", היינו שלפני ה' הכתוב בקרא פירושו תוך החומה ולא חוץ לחומה, וא"כ אי לאו הקרא דלא תוכל אין כאן איסור עשה על חוץ לחומה.
--	--

5. דף על הדף מסכת מכות דף יז עמוד ב

בגמ': אין מזהירין מן הדין. בפרשת שמיני נאמר (ויקרא יא, ח), 'מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו', ופירש רש"י: 'מבשרם לא תאכלו - אין לי אלא אלו, שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מנין, אמרת קל וחומר, ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה אסורות וכו'". והקשה הרמב"ן, והלא אין מזהירין מן הדין.

ותירץ המהר"ל (גור אריה שם), דמה שאמרו 'אין מזהירין מן הדין', היינו במקום שאנו באים ללמוד מגוף הדין, כגון במקום שהתורה אסרה בתו, אם אנו באים ללמוד בתו ממנה אמרינן בזה 'אין מזהירין מן הדין', דשמא גזירת הכתוב הוא דדוקא בתו, ואין להזהיר מן הדין. אבל כאן שהתורה נתנה טעם לדבר, מפני שהוא מעלה גירה ופרסה לא יפריס בודאי לומדים שאם אין לה סימן טהרה כלל דיותר עדיף, שהרי התורה נתנה טעם, ושפיר נלמד בקל וחומר. ובמקום שהתורה נתנה טעם לא שייך 'אין מזהירין', דדוקא כאשר אינו נותן טעם אמרינן ש'אין מזהירין מן הדין'. דיש טעם אחר בלמד ואין ללמוד ממנו, אבל במקום שנותן טעם, מן הטעם יש ללמוד שפיר.

6. תוספות מסכת מכות דף יז עמוד ב ד"ה איסורא בעלמא

איסורא בעלמא - איתא בכולהו הא דמרבא אזהרה לכל חד וחד והוי בדבר חדש היינו איסורא בעלמא אבל עיקרא דמלקות דכל חד וחד אתא חוץ לחומה ואתי ק"ו דר' שמעון ומגלה בכולהו איסור בכלל חד וחד בחדש בבכורים עד שלא קורין ובתודה עד שלא זרק ...

7. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יז עמוד ב

איסורא בעלמא. פירוש דלא מייתי להו בק"ו למלקות אלא לאיסור לא תעשה בלא מלקות, ולוקה דקאמר שלוקה בעונש לאו וכדאמרינן התם (ב"מ מ"ג א') ילקה בחסר וביתיר.

8. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יז עמוד ב

ופרכינן והא אמר רבא זר שאכל עולה וכו' לוקה חמש. פירוש ומסתמא אין דרכו של אמורא לסתום אלא לפרש ולוקה ממש קאמר, דאילו איסורי הא שמעינן ליה ממתניתא, ופרכינן דאיהו נמי איסורי קאמר וגופא דמתני' קמ"ל.

9. שערים מצויינים בהלכה

ולילקי נמי משום זור לא יאכל כי קודש הם. כתב הרמב"ם (מע"ק פ"א ה"ח) אם אכל הזר בשר קדשי בחוץ, לוקה משום אוכלן בחוץ ולא משום זר שאכל קודש, שהרי אינם ראויים שם לכהנים. ופירש הרדב"ז דנפקא מינה לענין התראה, שאם התרו בו משום זור לא יאכל קודש פטור ממלקות, אלא צריך להתרות משום אוכל קדשים בחוץ. ועי' בערוך השלחן העתיד (סי' פג סי"ז) דלמה לא כתב שחייב שתים, גם משום לאו דטריפה בשר שיצא חוץ למחיצתו, ותירץ משום דגבי זר לא אתי איסור טרפה וחייל על איסור קדשים שקדמו, ודוקא בכהן שהותרה לו הקדשים שפיר באין כאחד ביציאתו חוץ לעזרה ולא בזרים.

10. תוספות מסכת מכות דף יח עמוד א ד"ה ולילקי משום

ולילקי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו - וקשה אמאי לא אמרי' בשר בשדה לאו שבכללות (ז) דאמרי' בסוף פרק גיד הנשה (שם דף קב: ושם) דאוכל בשר מן החי לוקה משום בשר בשדה שהרי כולל הוא כל חסרון מחיצה בין הוציא עובר ידו חוץ לאמו בין הוציא חוץ לחומה דמאי שנא מואם צלי אש דתחשוב לאו שבכללות

וי"ל דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון אם צלי אש שכולל נא ומבושל וכן כל שבקודש פסול דיוצא וטמא ופסולין אחרים שהן שני שמות אבל הכא שכולל כל יוצא לבד ושם יוצא חדא היא רק דהוי בכמה דרכים לא חשיב ליה לאו שבכללות תדע דהא לאו דנותר נפיק מושרפת הנותר באש לא יאכל והתם מיניה חזינן נותר תתודה ונותר דקדשים קלים ונותר דקדשי קדשים ולא חשיב לאו שבכללות כך נראה למשי"ח [וע' היטב תוס' יומא לו: ד"ה לאו דנבילה וכו'].

11. ספר עינים למשפט

רש"י ותוד"ה וילקי כו' דלא חשבינן לאו שבכללות כו' שני שמות כו' עי'
 ר"מ פ"ח מה' סנהדרין ה"ג, סה"מ שורש ט, רמב"ן ומג"א שם ומ"ש הרמב"ן בחי' למכילתין, ועי' כ"מ פ"א מה' ע"ז ה"טו, לח"מ פ"ג מה' איסורי מובח ה"ז, ומ"ש לעיל דף טז, אות ח.
 ה"ר"מ בה' סנהדרין שם כתב דלאו שבכללות הוא לאו אחד שכולל ענינים הרבה בגון לא תאכלו על דם, וכן אם נאמר לא תעשה דבר פלוני ופלוני הואיל ולא ייחד לו לאו לכל אחד ואחד מהן אין לוקין על כל אחד ואחד אא"כ חלק אותה בלאוין אחרים כו' נא ומבושל אינו לוקה, אלא א' נ"י ולחם וקלי וקרמל כו' לוקה שלש כו', ושם כ' נמי שאם יש ענינים הרבה שנכללו בלאו אחד ובכל אחד מפורש במקומו איסור בפני עצמו אע"פ שחזר וכללם בלאו אחד אין זה לאו שבכללות, כו', ולא ימצא בך מעביר בנו כו' קוסם כו' אע"פ שכלל כל הענינים בלאו אחד הרי חלק אותם בלאוים אחרים ואמר לא תנחשו כו' ואין זה לאו שבכללות, וכ"ה בסה"מ שם, ושם כתב הרבה ענינים בשם אחד ואין ואיסור מפורש בכל אחד לבדו כו', וכ"ז משמע דלא כמ"ש בתוס', וכן עי' בתוס' (ע"ז סג ומנחות נח).

12. שערים מצויינים בהלכה

הכא דלכהנים נמי לא חזי. כתב באור שמח (מעה"ק פ"א ה"ג) דזר מקרי לענין המדובר, ובאימורין הוי זר כל שאינו למזבח ואף כהן בכלל זר [עי' מש"כ בסמוך ע"כ ד"ה כל – ועי'], וכהן האוכל מן קרבן עולה לפני זריקה אינו לוקה משום זרות, דהרי לא חזי לפני זריקה למזבח, ומה שאמר בגמ' דלכהנים נמי לא חזי, שיטפא דלישנא הוא על לאו ד"זר לא יאכל", דהפסוק מיירי בבשר המילואים, דעומדים לאכילת כהן, אבל כאן מיירי בעולה הו"ל לומר דלמזבח נמי לא חזי. והרמב"ם (שם) ס"ל דבגמ' כאן כולל בשר קדשי קדשים שאכלן זר בחוץ אינו לוקה, וכן (שם ה"ח) אימורין בחוץ אינו לוקה, דלכהנים נמי לא חזי. ועי' ברש"י ותוס' במס' שבועות (כד: ד"ה וזדונו לאו).

13. שערים מצויינים בהלכה

ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה. כתבו התוס' דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון צלי אש שכולל נא ומבושל כו', שהם שני שמות, אבל הכא שכולל כל יוצא לבד, ושם יוצא חדא היא, רק דהוי בכמה דברים לא חשיב ליה לאו שבכללות וכו'. אבל בחי' הרמב"ן (ד"ה אלא) וכן הריטב"א לעיל (יו: ד"ה איסורא) ס"ל דבשר בשדה טרפה הוי לאו שבכללות נועי' בספר הכריתות (ח"ה ש"א סי' כט) דשמא יש לחלק דשאר דבש שני שמות הם, ואין שם כולל לשניהם, ולכך לא חשיב לאו שבכללות, אבל מעשר דגן תירוש ויצהר, כולם כוללים בשם מעשר. ועי' ברש"י פסחים (צה. ד"ה לא תוציא) שכתב דהאוכל מבשר קרבן פסח שיצא חוץ לבית, עובר בל"ת "ובשר בשדה טרפה" נועי' ברש"י שם פה. ד"ה הרי'.

14. ספר דרך ים

א) הגי' מילי היכא דקודם פסולו חזי וכו' - החזו"א (קדשים ליקוטים סי' ד) כתב דאתי לאפוקי רק עולה שקודם פסולו אינו ראוי לבא לידי אכילה, אבל בקרבנות שראויים לאכילה אפי' כשנפסלו מקודם שבאו לכלל אכילה הוי בכלל הלאו וכדמוכח בפסחים כד. דילפינן מהכא אזהרה לחטאת שהוכא דמה פנימה, וכן ילפינן מהכא אזהרה לפיגול אע"פ שמעולם לא היה ראוי (כמש"כ רש"י לעיל יג. וכ"ה בגמ' במעילה יז.).

15. ספר דרך ים

ג) כל שהוא בכליל תהיה וכו' - וכ"כ הרמב"ם (פי"א ממעשה הקרבנות ה"ג) דהאוכל אימורין בין לפני זריקה ובין לאחר זריקה לוקה משום כליל תהיה לא תאכל, והלח"מ הקשה מ"ט לעיל (שם ה"א) פסק הרמב"ם דהאוכל כזית מבשר העולה לוקה רק משום לא תוכל לאכול בשעריך ולא הזכיר שלוקה משום כליל תהיה, עוד הקשה הערל"ג דאם לוקין משום כליל תהיה מגלן לאוקמיה קרא ד"וכל נדריך" באוכל עולה לאחר זריקה הא להכי לא אצטריך קרא וא"כ אפשר דהפסוק מיירי בחוץ לחומה ואע"ג דאיכא למילף ק"ו ממעשר, וע"ש שהאריך.

16. שערים מצויינים בהלכה

דף יח: כל שהוא בכליל תהיה ליתן ל"ת על אכילתו. כתב הרמב"ם (מעה"ק י"א ה"ג) כל האוכל כזית מבשר חטאת הנשרפות לוקה שנא' (צו ו-כג) "וכל חטאת לא תאכל באש תשרף", ומפרש במשנה למלך דמהגמ' כאן לא נלמד אלא כל מה שהוא כליל למזבח, אבל חטאות הנשרפות שאין בהם חלק למזבח, אצטריך קרא אחרנא לאסור אכילתן. וע"ע במשל"מ (מעילה פ"א ה"א) דלאו דכליל כו' הוא על כזית, ואפי' אין בו שוה פרוטה.

17. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יח עמוד ב

מתיב רבא. פירוש ומותיב מינה לרב ולא אמרינן דרב תנא הוא ופליג כדאמרינן בכמה דוכתי, משום דהא מתניתא בתורת כהנים דהיא ספרי דבי רב, וטובא איכא התם דכוותה דהא, אלא דרבא נקט חדא מינייהו דמרגלא בפומיה טפי.

18. שערים מצויינים בהלכה

אותה תאכלו ואין בהמה אחרת תאכלו. כתב הרמב"ם (מאכ"א פ"ב ה"א) דלאו הבא מכלל עשה עשה הוא. ולפ"ן אם אכל בהמות טמאות לא היה צריך ללקות, דאין לוקין על לאו הבא מכלל עשה, אלא שכתב הרמ"ם (שם) דכל לאו שקדמו לאו הבא מכלל עשה, אפשר ללאו שבהן לבא מק"ו ולוקין עליו. ועי' במגילת אסתר (מגין המצות להרמב"ן מצוה ב') שמה שאמרו לאו הבא מכלל עשה עשה, אין פירושו שהמעשה ההוא יהיה מצות עשה, אלא שאין לוקין על הלאו ההוא, לפי שדינו כעובר על מ"ע שמכין אותו עד שתצא נפשו, והיינו שיש עליו איסור כעובר על עשה, וזהו דעת הרמב"ם, וכן משמע מלשון רש"י במס' יבמות (עג: ד"ה משא"כ). אבל הרמב"ן ס"ל שהיא עשה גמורה ומלקא הוא דלא לקי עליה.

19. ספר דרך ים

ה) הפריש בכורים קודם לחג וכו' ירקבו - רש"י מביא הא דתנן בבכורים (פ"א מ"ו) דמן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא, ועי' בריטב"א שביאר דכשהפריש קודם החג חלה עליהם חובת קריאה ולכן קריאה מעכבת בהם, והוסיף בשם רבינו חיים דאפי' הפריש קודם החג והיה בדעתו להביא לאחר החג מביא ואינו קורא והביא ראיות לזה, וכ"כ תוס' בב"ב פא: , וברמב"ם (פ"ד מבכורים ה"ג) משמע דבכל גווני שהפריש קודם החג יכול להביאן לאחר החג ודלא כסוגיין, ועי' בכס"מ מש"כ בזה. ובאור שמח (שם) מבאר שיטת התוס' והריטב"א דבפרשת בכורים דכתיב בפרשת משפטים לא כתיב מצות קריאה ובמכילתא שם יליף מינה לנשים וגרים שמביאין אע"פ שאין קורין וא"כ ה"ה דילפינן מינה כל הנך דמעיקרא לא חזו לקריאה אך כתב דיש לחלק דאשה וגר דא"י לקרות "האדמה אשר נתת לי" אין קריאה מעכבת משום שאין להם מה לקרות משא"כ בהביא לאחר החג י"ל דקריאה מעכבת וע"ש שהאריך.

20. שערים מצויינים בהלכה

ואי ס"ד קרייה אין מעכבת בהן אמאי ירקבו. מפרש בשיח יצחק דבמס' פסחים (כ:): א"ר אלעזר בהפסד תרומה אין חילוק בין גרמא ובין להפסיד בידים, ולעיל (יז.) אמרינן "ותרומת ידך" אלו הבכורים, וא"כ אמאי ירקבו האיכא איסור הפסד תרומה, וקרייה אינה מעכבא, מוטב שנאכלם ולא להניח שירקבו.

21. שערים מצויינים בהלכה

כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכו'. מפרש בליקוטי שפת אמת, דתלוי בשעת הנחה, כיון דהנחה מעכבת, א"כ אם בשעת הנחה היה ראוי לקריאה ואח"כ עבר החג לא ירקבו, דכבר נתקדשו ונתכשרו בהנחה, רק אם הנחה היה אחר החג ירקבו. נסתפק במשל"מ (פ"ג ה"ד) באלם אם הקריאה מעכבת בו, דאפשר דוקא במי שראוי לקרות אין הקריאה מעכבת, אבל במי שאינו ראוי מעכבת וכדרי' זירא כאן, ואולי באלם שחל עליו חובת קריאה, אלא דפומיה כאיב ליה, אפשר דהקריאה מעכבת נועי"ש שהביא

22. שערים מצויינים בהלכה

בכס"מ הטעם דמשיכנסו לפנים מהחומה אז רואים פני הבתים שבעיר, ודייק ליה מדנקט משיראו, ולא נקט עד שיראו. ועי' במהר"י קורקוס שהביא ראיה לפי' הרמב"ם. ועי"ש באור שמח דאם חייבין עליהן משיראו פני הבית, א"כ אימת חל האיסור לכהנים בהנך שאינם ראויים לקריאה, הלא תיכף משיראו פני הבית הותרו, אע"כ דאסורין משיכנסו בירושלים ויראו פני החומה, ואסורים לכהנים עד שיראו פני העזרה.

משראו פני הבית. פרש"י משיכנסו לעזרה. ועי' בגמ' לקמן (יט.) מאימתי חייבין עליהן משיראו פני הבית. ופירש הר"ש (בכורים פ"ב מ"א) דהיינו הנחתם בעזרה, ולפ"ז פני הבית פירושו פני בית הבחירה. ועי' מש"כ בערוך לנו. אבל ברמב"ם (בכורים פ"ג ה"א) כתב, שנכנסו לחומת ירושלים, וכ"כ בסה"מ (סי' קמא) דמשיראה פני הבית היינו משהגיע לפנים מחומת ירושלים. וכתב

23. שערים מצויינים בהלכה

לימד על הבכורים שטעונין תנופה. עי' בתוס' (ד"ה ומאן) ששתי תנופות היו. וכ"ה בספרי (תבא כו"י) "והנחתו" מלמד שטעונים הנפה ב' פעמים, אחת בשעת קריאה ואחת בשעת השתחואה [ובשנות אליהו (בכורים פ"ג מ"ו) גורס "הנחה" ב' פעמים, ועי' בהגה' יפה עינים]. וכ"כ התוס' במס' סוכה (מז: ד"ה הבכורים) בשם הספרי, עי"ש הביאור בזה. וכ"כ בפרש"י עה"ת שם. אבל הרמב"ם (בכורים פ"ג ה"ב) לא כתב אלא תנופה אחת. וכ"כ הרדב"ז. ועי' בחי' הריטב"א כאן, דבסוגין משמע דבין לר' יהודה ובין לר' אליעזר בן יעקב אין לנו אלא תנופה אחת, והקשה על הרמב"ם דמשמע ליה דהספרי פליג על הגמ', דאינו כן.

24. דף על הדף מסכת מכות דף יח עמוד ב

ובסו"ד הוא מסכם את הסוגי' על פי הנ"ל:

סיכום הדעות השונות בדין הנחה ותנופה:

1. ר"א בן יעקב על פי תוס' - שתי תנופות. אף תנופה אינה מעכבת, והנחה אינה מעכבת.
2. ר"א בן יעקב על פי רש"י - תנופה אחת והנחה אחת, וההנחה מעכבת.
3. ר' יהודה על פי הברייטא - הנחה בתחילה ואח"כ תנופה. הנחה ותנופה אינן מעכבות.
4. ר' יהודה על פי המשנה - רק תנופה אחת בין שני חלקי הפרשה, והנחה אחרי הקריאה. מסתבר, שהנחה אינה מעכבת.
5. ת"ק על פי תוס' - הנחה אחת ללא תנופה, מעכבת.
6. ת"ק על פי הרמב"ם בפירוש המשנה - תנופה אחת, והנחה בסוף הקריאה. לפי דבריו בהלכות ביכורים - התנופה מלווה את הקריאה מ"ארמי", ברם, איננה מפסיקה את הקריאה. ההנחה מעכבת.

25. תוספות מסכת מכות דף יח עמוד ב ד"ה ומאן תנא

ומאן תנא דפליג ארבי יהודה רבי אליעזר ברבי יעקב הוא דתניא וכו' - פירוש דאפיק תנופה מג"ש וא"כ והניחו והנחתו תרווייהו להנחה (ה) מעכבת וקשה דבפרק חרש פרש"י בין והניחו בין והנחתו מיירי בתנופה וראייה דהתם מוכח דבעי ב' תנופות ומוכח מן והניחו והנחתו לכך פי' הר"ר אברהם בר יצחק דר"א בן יעקב ס"ל הכי דתרי קראי מיירי בתנופה ושתי תנופות היו ולא מיירי כלל בהנחה (ו) דהנחה לא מעכבת והא [דקאמר] מאן דפליג עליה דר' יהודה הכי קאמר דמפיק ליה לתנופה מקרא אחרינא ורבנן דאית להו הנחה מעכבת היינו תנא קמא בר פלוגתיה דר' יהודה דמסכת בכורים פ"ג (משנה ו) דתניא עודהו בסל קורא והגדת היום עד שהוא גומר כל הפרשה כולה ואית ליה דליכא תנופה כלל ותרי קראי (ז) בהנחה מעכבת וקאמר ר' יהודה התם קורא עד ארמי אובד אבי וגו' הגיע לארמי מוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו ומניפו וקורא כל הפרשה כולה וגומרה ובמילתיה דר' יהודה יש לתמוה דבשמעתין מפיק תנופה מוהנחתו שכתוב אחר כל הקריאה ואם כן מנליה דמתחלת הקריאה הוא מניף ותו מנליה לרבי יהודה דכהן היה מניף דבקרא והנחתו לא כתיב ביה כהן ובקרא קמא דכתיב ולקח הכהן הטנא לא כתיב בהן תנופה.

26. שערם מצויינים בהלכה

מניח כהן ידיו תחת ידי בעלים ומניף. כתבו
התוס' במס' סוכה (כו: ד"ה כהן) דלאו
דוקא תחת ידי הבעלים ממש, דא"כ הו"א יד
הבעלים חציצה בין הכלי ובין יד הכהן. וכ"כ
התוס' במס' מנחות (סא:), והביאו שם בשם
רש"י דתנופת הכהן לא איכפת לן אם יש
בה חציצה, דעיקר תנופה בבעלים היא,
והקשו עליו דהרי תרווייהו כתיב. ובמס'
קידושין (לו: ד"ה מכניס) כתבו, דגזירת הכתוב
הוא דבעינן כהן ובעלים. ובירושלמי (סוטה
פ"ג ה"א) משמע דידי הכהן היו ממש תחת
ידי האשה. ועי' בדברינו במס' סוכה (שם ד"ה
הא) ובמס' סוטה (יט. ד"ה וכהן) בענין זה.

27. חדושי הריטב"א מסכת מכות דף יח עמוד ב

הא כיצד מניח ידו תחת ידי בעלים ומניף. פירוש ואף על גב דכתיב ולקח הכהן אין יד בעלים חציצה דרחמנא עבד יד שניהם כיד אחד, כן פירשו בתוס' לפי פשט הברייטא, אבל בירושלמי (סוטה פ"ג ה"א) אמרו לענין מנחת סוטה מניח ידו תחת ידי האשה ולא הרהור הוא ומתרץ בתחת בסמוך למטה מידה.

• **שערים מצויינים בהלכה**

ובחי' הריטב"א הביא בשם התוס' דאינו חציצה דרחמנא עביד יד שניהם כיד אחת. וכוונתו כיון דהתורה אמרה שיעשה מצות תנופה בדרך זה לא היא חציצה. וכוה כתב בערוך השולחן העתיד (מעה"ק סי' פ ס"ח) דכיון דהתורה ציוותה כן שיהא יד כהן תחת ידי הבעלים, מה שיך חציצה. /ובמאירי הביא בשם גדולי המחברים, שהבעלים אוחזין בשפתו וכהן מניח ידו תחתיו ומניף. וכ"ה ברמב"ם (בכורים פ"ג הי"ב) דהבעלים אוחו בשפתו והכהן מניח את ידו תחתיו וכו' [וברמב"ם (מעה"ק פ"ט ה"ו) כתב כלשון הגמ']. וכן אמרו במשנה (בכורים פ"ג מ"ו) ואוחז בשפתו וכהן מניח ידו תחתיו ומניף, עי"ש ברדב"ז, וברע"ב ובתוס' יו"ט. אבל בתוס' (שם) הביאו דגבי ביכורים היה הכהן אוחו בשפת הכלי למעלה והבעלים למטה. ועי"ש במלאכת שלמה ובהמקנה ובהגהות הרש"ש. ועי' במלבי"ם (פי' צו אות קמה), וכתב שם דחציצה אחרת אסור גם בין יד הכהן ליד הבעלים, וכמו שמשמע בירושלמי שם.

28. תוספות מסכת מכות דף יח עמוד ב ד"ה בכורים מאימתי

בכורים מאימתי חייבים עליהם - זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה שמצותו בפנים בעזרה.

29. דבר יעקב מסכת מכות דף יח עמוד ב

[י' תד"ה בכורים וכו' זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה שמצותו בפנים העזרה - הרש"ש מוחק המילה עזרה, כיון שנאכלים בכל העיר וא"כ מצותו בפנים מחומות ירושלים [ולא מחומת העזרה]. ומביא דכן מבואר ברמב"ם (בכורים ג - א). גם המנ"ח [מצוה תמט - ב] כתב שתוס' שיגרא דלישנא נקט, דאין דינו תלוי בכניסה לעזרה אלא בכניסה לפנים מחומות ירושלים.

אבל השיח יצחק מבאר שדעת התוס' דאע"פ שבכורים נאכלים בכל ירושלים מ"מ אין חייבים עליהם משנכנסו לפנים מחומת ירושלים אלא משיכנסו לעזרה והותרו לכהנים [וכן נראה דעת רש"י, עיין להלן יט. אות א].

=====

א. דבר יעקב מסכת מכות דף יח עמוד ב

[ז' הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהם החג ירקבו - משום שאינם ראויים עוד לקרייה ירקבו [רש"י]. התוס' גיטין [מ"ז: וב"ב פא ב] והריטב"א כאן, מקשים מהגמ' בגיטין דאמר ר' יוסי בר חנינא, בצרן ואח"כ שלח שליח להביא בכורים ומת השליח בדרך מביא ואינו קורא. ומקשים התוס' כיון שנראה לקריאה [כשהוא בצר] ונדחו ע"י ששלחן עם שליח שאינו יכול לקרוא, א"כ היה לו לומר ירקבו. התוס' מתרצים [ומביאים דכן כתב הירושלמי] שמירי בבצרן ע"מ לשלוח ביד אחר, ולא נראו לקריאה, ולכן מביא ואינו קורא.

ולפי הירושלמי כתבו הרמב"ן והריטב"א אצלנו שה"ה אם הפריש קודם החג ע"מ להביא אחרי החג, מביא ואינו קורא. הרמב"ם [ביכו' ד - יג] פוסק שאם הפריש לפני החג ועבר החג מביא ואינו קורא. ומקשה הכס"מ מהגמ' כאן דקאמר הפירות ירקבו.

הכס"מ מתרץ שהוקשה לרמב"ם קושית תוס' גיטין [מ"ז ב], דאמר ר' יוסי בר חנינא, בצרן ואח"כ שלח שליח להביא בכורים ומת השליח בדרך מביא ואינו קורא. ומקשים התוס' כיון שנראה לקריאה [כשהוא בצר] ונדחו היה לו לומר ירקבו. והרמב"ם תירץ שר' יוסי בר חנינא חולק אסוגיה דמכות וסובר שאף שהיו ראויים לקריאה ואח"כ שיגרם ביד אחר חייב בהבאה. ואף על גב דהירושלמי [שהביאו התוס' בגיטין] מתרץ שמייירי בבצרן ע"מ לשלוח ביד אחר [ולא נראו לקריאה], מ"מ הבבלי שלא הזכיר חילוק זה אינו סובר כן. וכן משמע מדברי הרמב"ם [ד - ה] שהביא הדין של שלח ביד אחר מביא ואינו קורא, ולא העמיד שמייירי כשהיה דעתו לשלוח ביד אחר [מנ"ח מצוה תרו - ה].

ומקשה הכס"מ מאי שנא שהמביא ביכורים לאחר החג מביא ואינו קורא ואין הקריאה מעכבת ההבאה, ולענין קונה ב' אילנות כתב הרמב"ם [ד - ז] שכיון שאינו ראוי לקריאה אינו מביא אותן בעצמו אלא ע"י אחר כדי שהקריאה לא תעכב מלהביאן, אלמא קריאה מעכבת. ותירץ דשאני התם שמחמת הספק הוא. וסברתו שהמביא לאחר החג אין הקריאה מעכבת כיון שאין חיוב קריאה, אבל הקונה ב' אילנות איכא ספק חיוב קריאה ולכן לצד שיש חיוב קריאה הקריאה מעכבת.

הגרנ"ט [סימן קפד] מבאר סברת התוס' [בשם הירושלמי] שתלוי בדעתו משום שיש ב' מצוות, מצות הבאה ומצות קריאה. ומצות ביכורים מתקיימת בשני אופנים, הבאת ביכורים עם קריאה והבאת ביכורים בלי קריאה, כגון ביכורי אשה או גר או אחר החג. וכיון שיש סוג ביכורים שאין בהם קריאה, יכול אדם מתחילה בזמן הלקיטה לעשות הפירות לביכורים שאין בהם קריאה. ומוסיף הגרנ"ט שאפשר לחקור אימתי חל חיוב קריאה, בזמן הלקיטה או בזמן הבאה למקדש.

ומהירושלמי מוכח שחל בזמן הלקיטה, ולכן חשיבי נראו לקריאה ונדחו, ולכן ס"ל שאם לקטם ע"מ לשלחם ע"י שליח הוי הפרשת ביכורים ללא קריאה, אבל אם לקטם בסתמא הוי ביכורים שנראו ונדחו ולכן דינם שירקבו. ולפי הרמב"ם שסובר שגמ' דידן פליג, חל חיוב קריאה בזמן ההבאה למקדש, ולכן אין לחלק אם לקט ע"מ לשלוח ע"י שליח או לא, ואם אח"כ בשעת הבאה למקדש אינו יכול לקרוא, לא חשיבי נראו לקריאה ונדחו כיון שמצות הקריאה לא חלה עליהם.

הרמב"ם [ביכו' ב - כא] כתב הפריש ביכורים לא ישלחם ביד שליח, ואם לקטן מתחילה ע"מ לשלחם ביד שליח הרי זה מותר לשלחם. ומביאים הכס"מ והרדב"ז שהמקור הוא מדברי הירושלמי. ומקשה המרכבת המשנה שזה סותר למש"כ הכס"מ שהרמב"ם חולק על הירושלמי. ומתרגמים מרכבה"מ והמנ"ח [מצוה תרו - ג] שהרמב"ם למצוה קאמר ולא לעיכובא, שלכתחילה כיון שראויים לקריאה לא ישלח ע"י שליח ויבטל הקריאה, ואם לקט ע"מ לשלחם ע"י שליח ליכא חיוב קריאה ולכן מותר לכתחילה. [ובדיעבד אין הקריאה מעכבת ואין הפירות נדחים, לפי גמ' דידן שפליג אירושלמי].

ב. ספר אז ישיר-מתן תורה

חג השבועות בהגדה של פסח

ואם מטרת יציאת מצרים היתה קבלת התורה בהר סיני הרי שבהגדה של פסח ראוי להזכיר את מעמד הר סיני וקבלת התורה, כיון שזו מטרת היציאה ממצרים. ואכן מעמד הר סיני נזכר בפיוט דיינו בו אנו אומרים 'אילו קרבנו לפני הר סיני', ואף קבלת התורה נזכרת בפיוט דיינו ובפסקת 'ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל'.

ע"פ הדברים הנ"ל ניתן לבאר את בחירתו התמוהה של בעל ההגדה בפרשת ארמי אובד אבי כציר המרכזי סביבו נדרשת ההגדה, בעוד

שתי הלחם כסמל למהותו של חג השבועות ❧ ——— • אז ישיר ❧ תיט

עדיף היה, לכאורה, לבסס את ההגדה על פרשה מספר שמות העוסקת בסיפור יציאת מצרים בצורה מפורשת.

וביאור הענין הוא שחג השבועות מכונה יום הביכורים⁷, ומחג השבועות ואילך ניתן להביא ביכורים לבית המקדש, והמביא ביכורים קורא בפרשת ארמי אובד אבי, ומחמת הקשר שבין חג הפסח לחג השבועות, ובפרט שקבלת התורה היא מטרת היציאה ממצרים, קבע בעל ההגדה את פרשת הביכורים בהגדה של פסח.

בכלל 'זכרוננו' - שהוא לשון רבים - נכלל זכרון כל ישראל, ולמה חוזרים שוב לבקש שיזכר 'זכרון כל עמך בית ישראל'.

אלא הביאור בזה, ש'זכרוננו' מתייחס לכל אחד ואחד מישראל בתורת 'פרט', ו'זכרון כל עמך בית ישראל' מתייחס לכל עם ישראל בתורת 'כלל'.



■ כי באתי אל הארץ

אף במוצאות ביכורים ישנה התייחסות אל העבר כאל מציאות קיימת. בפרשת כי תבוא (דברים כ"ז) נאמר:

ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו.

דהיינו, כל אחד המביא ביכורים עומד ומכריז 'כי באתי אל הארץ', ונוסח זה נאמר על ידי כל המביאים ביכורים בכל הדורות, ולא רק על ידי אלו שנכנסו לארץ ישראל.

אמירה זו בשעת הבאת ביכורים נועדה להראות את היחס של היחיד אל 'כלל ישראל' כאומה, שבכל זמן ועת אנו חיים את העבר כאילו אנו חוויו בעצמינו את המאורעות שהתרחשו. העבר של האומה כולה מנושך להתקיים עד שאפילו לאחר זמן רב יכול היחיד לעמוד ולהכריז 'כי באתי אל הארץ', וזאת אע"פ שזמן רב חלף מאז שנכנסו אבותינו לארץ ישראל.

כן הוא בכל שנה ושנה בשעה שאנו יושבים בליל הסדר ומקיימים מוצות סיפור יציאת מצרים, שאנו חייבים לחוות בעצמנו את היציאה ממצרים כאילו אנו יצאנו ממצרים ועל זה אנו אומרים 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'.

בליל הסדר אנו מודגשים ענין זה, שיציאת מצרים היא זו שהחלה את תהליך יצירת כלל ישראל, ובליל הסדר כשאנו מקיימים בעצמנו את החיוב להרגיש כאילו יצאנו ממצרים, אנו חוזרים ומודגשים את המחויבות לאחדות העם ולהכרה שכלל ישראל עומד כגוף שאיננו תלוי בזמן. בליל הסדר אנו מרגישים בפועל את החיבור ואת הקשר שבין היחיד לכלל, שכל אחד הוא חלק מתאומה בכללותה.

ובזה יש להוסיף ביאור במה שבחר בעל ההגדה להכניס את פרשת ביכורים להגדה של פסח, ולדרוש פרשה זו כחלק מרכזי מסיפור יציאת מצרים. והענין בזה הוא שהמושג בין פרשת ביכורים לליל הסדר הוא המחויבות להכרה ולהרגשה של האחדות של כלל ישראל ולקשר שבין היחיד לאומה בכללותה, עד שיכול להרגיש בפועל שאין כל מושגות לדור או לתקופה בה הוא עומד כיחיד, כיון שרואה את עצמו כחלק מכלל ישראל, ויכול הוא להכריז שהוא בעצמו יצא ממצרים ושהוא בעצמו נכנס לארץ ישראל^ד.



■ "נעשה" ולא "אעשה" - קבלת התורה ככלל ולא כפרט

בראשית הדברים הבאנו את קושיית המשך חכמה (שמות י"ט), כיצד התחייבו בני ישראל לקיים את כל המוצות כשאמרו 'נעשה

ד ע"י בספר אסופת מערכות להגדה" גולדווייט זצ"ל (פורים מאמר כלי הזיין במלחמת עמלק אות י') בענין הקשר של פרשת ארמי אובד אבי שבמקרא ביכורים להגדה של פסח, וז"ל:

זהו המצב שעלינו לכסוף אליו, גם בלילי פסחים, וגם לעת הבאת הביכורים: לראות את עצמינו עתה כאילו יצאנו ממצרים. וכדי לבסס את ההרגשה הזו בתוכנו, ניתקנה פרשת הביכורים בליל הסדר, ופרשת יציאת מצרים בעת הבאת הביכורים.

דהיינו, בשתי המצוות חובה על האדם לחוש בעצמו בפועל כאילו הוא משתתף ביציאת מצרים ובכניסה אל ארץ ישראל, ומחמת כן בליל הסדר יש דגש מיוחד באמירת פרשת 'ארמי אובד אבי', ובמקרא ביכורים ישנו דגש על הזכרת היציאה ממצרים והכניסה לארץ.